

נושא העבודה

תאריך : ינואר 2017

מזונות אישה בתחום הירושה

העבודה מוגשת בחסות העמותה של

נוער שוחר משפט עברי

תוכן עניינים :

1		שער
2		תוכן עניינים
3-5	מבוא ורקע	פרק ראשון
6-9	משפט עברי	פרק שני
	נישואים וגירושים	תת נושא
10-13	משפט ישראלי	פרק שלישי
	נישואים וגירושים	תת נושא

14-15	השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי	פרק רביעי
16	משפט משווה	פרק חמישי
17-18	סיכום ורפלקציה	פרק שישי
19-20		ביבליוגרפיה
		נספחים

מבוא ורקע:

בחרתי בנושא זה מפני שאני מתעניינת בירושות, וכל הנושא הזה שיש בו כספים מסביב לנפטר. אני שוקלת בחיוב רב לעסוק בזה בעתיד. כאמור, במשפט העברי מצויין כי האישה אינה יורשת את בעלה, אך זכאית למזונות מהעזבון, ואילו על פי המשפט הישראלי מצויין כי היורשים הם גם ילדיו (בנים ובנות) וגם אשתו, כלומר, אשתו תקבל חצי מהעזבון, וילדיו יתחלקו שווה בשווה בחצי השני.

השאלה המשפטית עליה נדון היא: למה במשפט הישראלי האישה יורשת את בעלה, ואילו במשפט העברי האישה זכאית רק למזונות? האם מזונות נחשב גם לרכוש החומרי והרוחני של בעלה ולא רק כספו?

עפ"י המשפט הישראלי בחוק הירושה¹ מצויין כי במות אדם, עזבונו עובר ליורשיו על פי הצוואה, ובהיעדר צוואה, אז על פי הדין. היורשים על פי הדין הינם² בן/בת הזוג של המוריש בעת מותו, וילדיו שהיו במות המוריש, וכן ילדיו שנולדו עד 300 יום מיום פטירתו. בן הזוג לא יוכל לרשת את כל המיטלטלין של המוריש אם לא היה נשוי לו במשך 3 שנים עד פטירתו, וכן, אם לא היה גר עימו באותה הדירה. חשוב לציין, כי אם במות המוריש לא היו עוד צאצאים חוץ מבן הזוג, אז הבן הזוג יירש הכל. סכום המזונות תלוי במשלח ידו של בן הזוג ובשווי העיזבון. חוק הירושה אינו פוגע בחוק יחסי הממון בין בני הזוג³.

עפ"י המשפט העברי, האישה זכאית אך ורק למזונות מהעיזבון. המזונות כוללים מזון, מلبושים, מלבושים מיוחדים לחג ולשבת, טיפול כאשר האישה חולה (הטיפול כולל – תרופות ורופאים). אם במות המוריש, האישה הייתה רגילה לעזרה בביתה, למשל - שפחה, אז היא זכאית לקבל שירות משפחה גם לאחר המוות. האישה תפסיק לקבל מזונות כאשר תהיה בזוגיות עם גבר אחר, וכן, אם תינשא לגבר אחר.

בין בני זוג קיים יחס של נישואים. קיימות 2 דרכים מקובלות להסדרת נישואים:

1. נישואים על פי ההלכה בבית הדין הרבני.

2. נישואים אזרחיים שבהם המדינה כגוף חילוני מקנה לבני הזוג את מעמדם.

המקור לנישואים של יהודים לפי התנ"ך קיים בספר דברים⁴. על פי המשפט העברי, יש לגבר חובות כלפי האישה, והם: תשלום מזונות⁵, ביגוד ויחסי אישות⁶.

בנישואים אזרחיים, כאשר המדינה מחזיקה במרשם האוכלוסין, ובו היא רושמת את מעמדם האישי. במדינת ישראל, לא מכירים בנישואים אזרחיים, ועל מנת שזוג ייחשב

¹ חוק הירושה, תשכ"ה-1965

² ראו נספח.

³ חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973

⁴ "כי יקח איש אשה" (דברים, כ"ד, א') משנה תורה לרמב"ם, ספר נשים, הלכות אישות, פרק א', הלכה א'

⁵ תשלום שאותו מעביר גרוש למען מימון הילד והאישה.

⁶ "אם אֶחָרָת יִקַּח לוֹ, שְׂאֵרָה פְּסוּתָהּ וְעֵנְתָהּ לֹא יִגְרַע:" (שמות, כ"א י').

לנשוי, הוא מחוייב לערוך טקס דתי ומוכר, או שהזוג יהיה מוכר כנשוי במדינה אחרת. מדינת ישראל מכירה בנישואים רק כאשר פקיד שהוסמך באופן רשמי על ידי אחת מהרשויות הדתיות (רפורמים, אורתודוקסים, קונסרבטיבים, דרוזים, מוסלמים, נוצרים), בני הזוג חייבים להיות מאותה הדת על מנת שמדינת ישראל תכיר בהם.

כמו שיש את עניין הנישואים, כך גם יש את עניין הגירושים. כאשר הגבר והאישה מחליטים להתגרש, הם הולכים לבית הדין הרבני (רבנות), ומתחילים הליך לפתיחת תיק גירושים, הגבר מחוייב לתת לאישה גט, שהו שטר של התרת קשר הנישואים. בית המשפט לענייני משפחה יחליט לטובת הילדים על המפגשים עם ההורים, וכאמור מי יהיה האפוטרופוס הרשמי שלהם, כאמור, אותו בית משפט יכול לפסוק על חלוקת הרכוש (פסיקה זו יכולה להיעשות גם על ידי בית הדין בו הם התגרשו).

כאמור, יש כמה סוגי צורות לגירושים, השתיים המרכזיות הן:

1. "גירושים בשיתוף פעולה", שיתוף הפעולה ייעשה על ידי צוות של מומחים במשפטים ובטיפול.
2. "גישור בגירושים". הגישור ייעשה על ידי אדם מוסמך ונייטרלי.

כאשר בן הזוג מת, ונותרת אישתו וילדיו (אם יש ילדים), עיזבוננו עובר ליורשיו. כאשר יש צוואה, רשם לענייני ירושה שערך את הצוואה יחד עם בן המנוח, יהיה זה שיביא ליורשיו את העיזבון. בהיעדר צוואה, יורשיו יהיו יורשים על פי דין. על פי המשפט העברי, האישה תקבל רק מזונות מהעיזבון, ואילו על פי המשפט הישראלי, האישה תקבל חצי מהעיזבון, כולל רכוש.

נשאלת כעת השאלה, האם נכון לעשות זאת בבית המשפט לענייני משפחה על פי חוק הירושה או בבית הדין הרבני?

האישה יכולה להחליט היכן לעשות זאת. אם תבחר לעשות בבית המשפט לענייני משפחה, הפסיקה תיעשה על פי חוק הירושה לפי סעיף 59 לחוק הירושה. אך, אם תבחר לעשות

בבית הדין הרבני, הפסיקה תיעשה על פי המשפט העברי לפיו, בידי האשה לבחור היכן היא רוצה לדרוש מזונות מן העזבון.

האישה צריכה לעשות שיקולים כי יכן שבית הדין יפסוק סכומים נמוכים יותר כמזונות שוטפים, אך היתרון בבית הדין הרבני זה שהוא יכול לפסוק על פי הדין העברי מדור לאישה, הסעד שנובע מן המדור, הינו סעד שבית המשפט לענייני משפחה לא רשאי להקנות לאישה. על פי המדור, האישה תהיה זכאית לגור בבית המנוח עד יומה האחרון, ורוב הסיכויים שבית הדין לא יפנה אותה מן הבית בהנחה שהיתה נשואה למנוח מינימום 3 שנים, וכן התגוררה עימו באותה הדירה וכן אין לה יכולת כלכלית לדאוג לעצמה למגורים או לשכר דירה.

לסיכום, לפי האמור לעיל, נראה שלעיתים עדיף לאשה לפנות דווקא לבית הדין הרבני.

משפט עברי :

תת נושא – נישואים וגירושים :

על פי ההלכה היהודית קיימת אפשרות רק לנישואים בין גבר לאישה. בהלכה היהודית קיימים רק נישואים של אישה לגבר. יתר על כן, קיימות קבוצות שונות והן מוכרות בהלכה היהודית, קבוצות אלו נקראות עשרת יוחסין⁷. התורה אוסרת על נישואי קרובים

---

⁷ מופיע במסכת קידושין

שקיום יחסי המין ביניהם יגרום לעשיית מצוות לא תעשה "גילוי ערוות"⁸. בפסיקת הרמב"ם

אף על פי שנישואי קרובים נאסרו כגילוי ערוות, נישואים עם הקרובים שלא נאסרו, נחשבו למעלה, וזאת כפי שפסק הרמב"ם: "ומצות חכמים, שיישא אדם בת אחותו; והוא הדין לבת אחיו: שנאמר "ומבשרך לא תתעלם"⁹. כיום נישואי קרובים הינם נישואים מקובלים בעיקר במשפחות האדמו"רים החסידיים.

בתנך אנו רואים שאברהם אבינו הוא הראשון שמתחיל בנישואי קרובים¹⁰, אחריו יצחק אבינו¹¹, ולאחר מכן יעקב אבינו¹². בהשמך הדורות, אנו רואים שרבן גמליאל השיא את בתו לאחיו¹³, ובתלמוד תועדו עוד מקרים רבים של נישואים כמו אלו. הקראים¹⁴ אמרו שכאשר אדם נישא לאחיינית זוהי עבירה של גילוי ערוות.

כאשר הקשר נגמר, והדבר אירע לא מכך שאחד מבני הזוג נפטר, אלא בגלל רצונו של אחד מבני הזוג להתגרש, הבעל ייתן לאישה גט – שטר המעיד על התרת קשר הנישואים. ביהדות התלמודית היה ניתן לגרש אישה בניגוד לרצונה, אבל כאשר רבנו גרשום¹⁵ תיקן את הדין הזה, והתיקון התקבל והוסכם בכל עם ישראל, נראה כי כבר במשך אלף שנה אסור לגרש אישה בניגוד לרצונה¹⁶. כאשר אישה נשואה מקיימת יחסי מין עם גבר אחר, הא עוברת עבירה, וצאצאיהם יקראו "ממזרים". אדם המסרב להתגרש ייקר "מסורב גט". על פי ההלכה, יורשיו של האדם הנפטר הם בניו, ולבנותיו אין כל חלק בנכסים. חשוב לציין כי רק אם אין לו בנים בנותיו הן היורשות. במקרה שאין לו צאצאים כלל, יורשים אותו קרוביו לפי סדר הקירבה: אב, אחים, דודים ובני דודים. אשתו של האדם אינה יורשת אותו אך זכאית לקבל מזונות מהירושה (עיזבון).

---

⁸ מונח המתאר קיום יחסי מין בין קרובי משפחה, דהיינו יחסים מיניים בין אב לבתו או בנו, בין אם לבתה או בנה, בין אח לאחות, וכדומה, וכן אם האדם קשור לשני אפילו בזיקה.

⁹ ישעיהו נח, ז

¹⁰ אברהם נושא את שרה אחותו מאביו

¹¹ יצחק נושא את רבקה בת בן-דודו בתואל הארמי

¹² יעקב נושא את בנותיו של בן דודו

¹³ תלמוד בבלי, מסכת יבמות, דף 4, עמוד א'

¹⁴ פועלים על פי דברי המקרא בלבד, דברי התורה שבכתב, וכן על פי דברי חכמים שאינם נתפסים כעוקרים את התורה שבכתב

¹⁵ מאור הגולה, היה מגדולי חכמי ישראל, וכן מנהיג יהדות אשכנז במאה ה-11.

¹⁶ על תקנות רבנו גרשום, פניני הלכה, הרב אליעזר מלמד.

בספר בראשית¹⁷ מופיע פסוק על הירושה, לפי דין תורה¹⁸, הבכור נוטל פי שנים ממה שנוטל כל בן אחר. דיני הירושה המפורטים יותר מופיעים בפרשת בנות צלפחד, ובה סדר העדיפות הקובע מי יורש: בן, בת, אח, אח-האב, ו"שאר הקרוב אליו ממשפחתו"¹⁹. חז"ל מפרשים שמצב זה יקרה רק במצב בו האב של המוריש כבר נפטר, אבל, אם עדיין חי, הסדר יהיה כך: בן, בת, אב, אח, אח-האב, ו"שאר הקרוב אליו ממשפחתו". חז"ל ממשיכים ומפרשים, כי אח של המוריש מצווה לשאת את אשתו של המוריש (יבם²⁰), וזה קודם לכולם בירושת אחיו המת. חשוב לציין, בדיני ירושה "אח", נחשב בהכרח לבנו של אב המוריש, ולא בהכרח לבנה של האם. מנגד, נפטר שהשאיר אחריו נכסים מרובים, יקבלו בנותיו חלק קטן מהעזבון, כפי שהן צריכות מפרנסתן ומזונותיהן. חשוב לציין, שעשירית מהירושה תהא לצורך חתונת בנותיו של המוריש, וכן לצורך הנדוניה שלהן, ולאחר מכן הבנים יצטרכו לשוב ולחזר על הפתחים – גם אם זה אומר לקבץ נדבות על מנת שיהיה קודם כל לבנות את אשר מובטח להן.

מזונות האישה נכללים יחד עם הזכות למדור, לפיה האישה זכאית לקבל מעזבון בעלה המנוח דירת מגורים ראוייה כפי שהייתה לה בזמן הנישואים. בחובת המזונות המוטלת על הבעל, קיימת חובה לספק לאשתו מדור. שיעור חיובו במזונות ככלל, ובמדור בפרט, הוא "לפי כבודו ולפי כבודה"²¹. קיימת הלכה האומרת, עולה עימו ואינה יורדת", מתוך כך אנו מבינים שהלכה זו קבעה את ההגדרה לרמת המדור, אך לא את מיקום המדור. זכותו של הבעל או יורשיו האחרים של הבעל, להוציא את אשתו ממקום למקום, כלומר להעבירה מדירה לדירה, וכן רשאים לחייב את האישה להישאר עימו/ם באותה המדינה. נסכם ונאמר כי בעל החי בשלום עם אשתו רשאי לכפותה לעבור עמו למקום מגורים אחר בהתאם לתנאים שנקבעו, והאשה אינה יכולה למנוע את המעבר בטענה כי חובתו לאפשר לה לדור באותו מדור בו הורגלה - "מדור ספציפי". במקרה אחר שבו הבעל מרד באשתו, או שעדיין לא נקבע כי דינו כמורד, כל עוד תביעתו היא להעבירה לדור במקום אחר ולא ידור עמה, האשה אינה משועבדת לעבור למקום אחר והיא רשאית להישאר במקום

¹⁷ "וַיֹּאמֶר אֲבֹרָם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זָרַע וְהִנֵּה בֵן בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֶתִּי"

¹⁸ פסיקה על פי המשפט העברי תיעשה לפי דין תורה

¹⁹ ציטוט מפרשת בנות צלפחד

²⁰ כאשר אדם נשוי מת בלי להשאיר אחריו צאצאים, אחיו מצווה לייבם את אשתו, כלומר לשאת אותה

באמצעות ביאה

²¹ רמב"ם הלכות אישות פי"ג ה"ד, רמב"ן הלכות תשובה סימן פ"ג

הנוכחי. החיוב הקבוע למעבר האשה עם בעלה ממקום למקום, מתייחס למקרה בו הבעל מבקש להעבירה למקום אחר בו היא תגור עמו. מלבד זאת, במקרה בו הבעל מורד, חובתו למזונות אשתו ולמדור נשארו ללא שינוי, ומאידך חובות האשה לבעלה פקעו, ואינה משועבדת לעזוב את מקומה ולעבור למקום אחר.

"אמר רב נחמן יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום. ומ"ש מדרבי אסי א"ר יוחנן, דא"ר אסי אמר ר' יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו, התם לא משתעבדי לה מחיים, הכא משתעבדי לה מחיים"²². "לענין מה שטען לוי שיש לאלמנה לצאת מן הבית. גם זה תלוי במה שהקדמנו. שאלו מכר הבעל או נתן במתנת בריא מדורו, מה שעשה עשוי. ואין אומרין שתהא יושבת אצלו באותו מדור שהיה לו, ומתנאי כתובה. שאין התקנה אלא בשיש לו בשעת מיתתו. ואפילו יתומים שמכרו במדור אלמנה, היינו סבורים לומר כי מה שעשו עשוי, אלא שאמרו דכיון דתפסה מחיים, כלומר שהיתה יושבת שם בחיי בעלה, מה שתפסה תפסה, כדאיתא בפרק הנושא את האשה"²³. "ולא אמרו חז"ל, אלא יתומים שמכרו במדור אלמנה לא עשו ולא כלום, ומשום דתפסה מחיים כדאיתא התם, אבל בעל שמכר או משכן בחייו מה שעשה עשוי"²⁴. מציטוטים אלו שהבאנו לפניכם, אנו מבינים שאם הבעל בחייו מכר את המדור, מה שעשה עשוי, ודבר זה אינו דומה לדין מדור אלמנה.

אלמנה תהא זכאית למזונות מן העזבון, כל עוד היא לא תבעה את דמי הכתובה ותוספת כתובה. על כן, האלמנה צריכה לשקול מה מתאים לה יותר?, ואיזו מבין שתי האופציות תביאה למצב כלכלי טוב יותר?. כך תוכל להחליט האם לתבוע כתובה ותוספת כתובה או מזונות מן העזבון מחלקם של היורשים.

המזונות יפקעו "במקרה שאלמנה נישאת לאיש", זכויותיה למזונות באות לקיצן. לצורך מקרה זה יש להבין כי במילה "תינשא" הכוונה היא לאו דווקא לנישואין פורמליים אלא שדי בזוגיות קבועה עם בן זוג אחר בבחינת ידועים בציבור ואין חובה בקידושין כדמו"י.

²² דברי הגמרא במסכת כתובות דף קג

²³ רשב"א בתשובה חלק ב' סי' קסה

²⁴ שו"ת הריטב"א סי' קצה כתב בסוף התשובה

משפט ישראלי :

תת נושא – נישואים וגירושים :

על מנת שאישה תיקרא אלמנה, היא צריכה להיות נשואה, ובעלה אליו נישאה ילך לעולמו. המושג נישואים = נישואין, מיסוד הקשר בין בני הזוג. נהוג שבני הזוג יינשאו לפני הבאת הילדים. הנישואים ייצרו קשר מחייב ופומבי. בישראל אין אפשרות חוקית להתחתן בנישואים אזרחיים, ולכן זוגות שאינם מעוניינים להתחתן ברבנות על פי דין תורה, יכולים לעשות זאת בחו"ל, ואלו הנישואים השונים היחידים אשר יוכרו במדינת ישראל. טקסי

נישואים דתיים רפורמים וקונסרבטיבים, וכן טקסי נישואין פרטיים הנערכים על ידי עורכי טקסים חילוניים לא יוכרו במדינת ישראל.

בישראל טקסי הנישואים נערכים על ידי איש דת שהוסמך לבצע טקסים אלו, ההסמכה תהא על ידי אחת מהרשויות הדתיות בישראל²⁵, אליה משתייכים שני בני הזוג. מערכת זו מבוססת על חלוקה לקהילות דתיות ועל רשויות דתיות רבניות. נציין כי השיטה הזו התקיימה כבר בתקופה העות'מאנית בארץ ישראל ובתקופת המנדט הבריטי. חוק גיל הנישואין²⁶ מתיר נישואים רק לאחר ששני בני הזוג הגיעו לגיל 18, ובנסיבות מיוחדות בית המשפט יתיר נישואים גם בגיל צעיר יותר.

סיום הנישואים באופן מלאכותי יתרחש במקרה ואחד מבני הזוג מגיש תביעת גירושים. תהליך זה הינו סיום פורמאלי של קשר נישואים בין בני זוג. יהודים יוכלו להגיש תביעת גירושים רק ברבנות, ואילו שאר הדתות יוכלו להגיש תביעת גירושים בבית דין דתי על פי דתם של בני הזוג וכן יוכלו להגיש גם בבית המשפט לענייני משפחה. נציין גם כי הדיון על חלוקת הרכוש המשותף בין בני הזוג, יכול להיעשות בבית הדין הרבני וגם בבית המשפט לענייני משפחה, בהתאם להחלטתו של בן הזוג הראשון אשר מבקש זאת, ואף הוא יהיה הראשון שהגיש את תביעת הגירושים.

סיום הנישואים באופן טבעי יתרחש במקרה של פטירת אחד מבני הזוג. בן הזוג הנותר בחיים ייקרא לפי מעמדו המשפחתי – אלמן/ה, והוא בעצם משתחרר מזיקת הנישואים. בן הזוג החי זוכה לזכויות קנייניות ברכוש בן הזוג שנפטר (המוריש), בעצם, בן הזוג החי (היורש) זוכה לרשת אותו וכן יהיה זכאי לחלק מסויים מרכוש המוריש. בישראל כיום, היורש יהיה זכאי לפחות למחצית הרכוש שנצבר במהלך הנישואים.

זכות הירושה במשפט הישראלי היא על פי חוק הירושה, מכאן למדים שהפסיקה תיעשה לפי חוק הירושה. דיני הירושה נכללים בתחום המשפט האזרחי שהוא חל על כל אזרחי המדינה באופן שווה. לפיכך, במות אדם – עזבונו עובר ליורשיו. יורשיו יהיו על פי הכתוב

²⁵ יהודית, נוצרית, מוסלמית, דרוזית.
²⁶ חוק גיל הנישואין, תש"י-1950

בצוואה, ובהיעדר צוואה, יורשיו יהיו יורשים על פי דין. יורשים על פי דין הם – חצי מהעזבון לאשתו והחצי השני מהעזבון לבניו ובנותיו (כאשר אין ילדים אך יש נכדים, ירשו אותו נכדיו. כאשר אין כלל צאצאים ויש הורים, ירשו אותו הורים, ירשו אותו אחיו. כאשר אין כלל עוד קרובים חוץ מהאישה, המדינה תירש את החצי הזה וזה ישמש למטרות חינוך, מדע, בריאות וסעד), עוד זכאים לרשת על פי דין הם: ילדו שנולד עד 300 יום לאחר פטירת המוריש, וכן ילד שנולד ללא שהמוריש היה נשוי לאימו שילדה אותו.

דברים המוצאים מהעזבון הם - פיצויי פיטורין, חוק הגנת הדייר, פנסיות, ביטוחים, משק חקלאי, קופות גמל. (רק עליהם מותר לעשות הסכמים שיהיו תקפים לאחר המוות).

כפי שכבר ראינו, העבודה עוסקת במזונות אישה בתחום הירושה. אם נסתכל, נבחין כי מזונות אישה נכללים גם בתוך הנושא של "נשואים וגירושים".

כאשר זוג יהודי נישא בחוץ לארץ (במקרה דן – נישואי פרגוואי), והאישה מחליטה שהיא רוצה להתגרש, התביעה תוגש כתביעת מזונות לבית המשפט לענייני משפחה. במקרה כזה בית המשפט המחוזי וכן בית המשפט לענייני משפחה פסקו על פי הדין האישי²⁷, ולפיו הצדדים אינם נשואים ולכן לא מגיע לפלוגת מזונות. כאשר הוגש הערעור לבית המשפט העליון, נפסק כי ההסכם דהיינו היה בעל-פה, לא יוכל להתקבל ולכן את צרכיה של המערערת יש לקבוע על פי התשתית העובדתית המונחת בפניו. הערעור התקבל והוחזר לבית המשפט לענייני משפחה²⁸.

עוד נראה כי כאשר אישה מעוכבת, לבית הדין הרבני יש את הסמכות לדון בעניין מזונותיה וכי בג"ץ יוכל לכפות על הגבר למסור גט לאישה, וזאת מכיוון שבני הזוג נישאו כדת משה וישראל על פי הדין, נציין גם כי בני הזוג הנ"ל התגוררו יחדיו במשך למעלה מ-7 שנים. העותרת אשר קיבל צו עיכוב יציאה מהארץ עומד כנגד הגינותה של המשיבה. עיכוב זה, לטענת בג"ץ הינו הליך ראוי, מפני שהסיכוי היחיד לקבל את הגט זה באמצעות חיובו להתדיין בפני בית הדין הרבני בישראל. השופט רובינשטיין טוען שהיה צריך לדחות

²⁷ הפעלת חוק אזרחי, החוק לתיקון דיני משפחה אינו חל על יהודים, מוסלמים, ושאר העדות הדתיות אשר הוכרו בתקופת המנדט.

²⁸ רע"א 8526/99 פלונית נ' פלוני פ"ד נ"ח (2) 213

מלכתחילה את התיק ולהחזירו לבית הדין האזורי להמשך דיון על מנת לקבוע חלופות, וזאת כנגד ביטול עיכוב היציאה. השופטת פרוקצ'יה מציעה לבטל את הצו בתנאי שהעותר ילך להתדיין בבית הדין הרבני בישראל, ואם יעשה כך, המשיבה תשלם את הוצאותיו של העותר בסך 30,000 ₪. השופט עדיאל מסכים עם השופטת פרוקצ'יה, ולכן תיק זה הוחלט ברוב דעות על פי פסיקתה של השופטת²⁹.

במקרה אחר, בו בית המשפט המחוזי דן בשאלה האם בית המשפט לענייני משפחה מוסמך לשלול מאישה את מזונותיה בגין "סרבנות גט"? הערעור מגיע לבית המשפט העליון והוא מציין שבית הדין הרבני לא קבע שהאישה "סרבנית גט". המשנה לנשיאה רובינשטיין שהינו המיעוט, מציע לוותר על פסק דינו של המחוזי, והמזונות ישולמו עד למועד שנקבע ורק לאחר סיום התקופה הקצובה, יהיה אפשרי לבחון מחדש את המצב בין הצדדים. השופטת ברק-ארז מציעה שהמשיב ימשיך לשלם למבקשת את המזונות כפי שהם נקבעו בפסק הדין של בית המשפט לענייני משפחה, וזאת ללא הקצבת מועד להפסקת תשלומים. השפוט זילברטל מסכים עם השופטת ברק-ארז³⁰.

כאשר אישה נושאה עוזבת את ביתה ללא סיבה, בית המשפט יוכל לפסוק כי איננה זכאית למזונות, וכן איננה תהא זכאית למזונות מן העזבון. פסיקה שכזו יכולה להיעשות גם בדרך אגב בתביעת מזונות מן העזבון, מכאן למדים שאין צורך בקביעה לפני שהמוריש נפטר לכך שאין זכות למזונות. בני הזוג יכולים להיות פרודים או לחיות ביחד, ולא תהיה שום קביעה השוללת את זכות המזונות.

במקרה הנ"ל, כאשר אדם נפטר, והאישה תובעת תביעת מזונות מן העזבון, אפשר במסגרת תביעת המזונות מן העזבון להעלות טענות כמו זה שהיא "אישה מורדת", וכן שהיא אישה אשר עזבה את ביתה ללא כל הצדקה³¹.

מצד אחד, הזכות למזונות הינה זכות מצומצמת של נזקקות, ומצד שני, זכות המזונות היא מאוד חזקה וקוגנטית (מחייבת). מפה באה שאלה שחובה לשאול- אם בני זוג שפרודים הרבה שנים, והגבר נפטר, האם חייב לתת לאותה אישה את זכות המזונות?. בית המשפט

²⁹ בג"ץ 6751/04 סבג נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים פ"ד נ"ט (4) 817

³⁰ בע"מ 3151/14 פלונית נ' פלוני

³¹ ע"א 174/74 שרלוטה לוי נ' לוי

רוצה שתהיה לו ביקורת על כך. התשובה לשאלה מתחלקת לשתיים: מצד אחד, אם הזכות נשללה ביום המוות של המוריש- סביר להניח שהוא פטור, ולא מחייבים אותו לתת לאיזה מזונות מן העיזבון, ומצד שני, אם אין מישהו שפטור בזמן חיי המוריש – אז אין הצדקה שהעיזבון ימשיך לחייב. נציין גם - שבשנים האחרונות לא קיים שום פס"ד ששללו מאישה ירושה ומזונות מפני שהייתה "אישה מורדת".

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי:

בפרק זה אנו נתמקד בשאלה – איך המשפט הישראלי משתמש במשפט העברי?. אנו נציין דוגמאות שבהם הפסיקה תהיה דומה, וכן דוגמאות שבהן הפסיקה תהיה שונה.

בישראל קיימים כ – 14 בתי משפט לענייני משפחה, ואילו כ – 12 בתי דין רבניים.

בית המשפט לענייני משפחה דן בדרך כלל בנוכחות שופט אחד, ואילו כאשר דנים בענייני משמורת ילדים ונושאים משיקים³², הדיון יהיה בנוכחות שלושה שופטים. בניגוד לכך,

---

³² קביעת אבהות ואימוץ ילדים

בבית הדין הרבני ינכחו בדיון שלושה דיינים, ורק במקרים דחופים וכאשר קיימת הסכמה של שני הצדדים – הדיון ייעשה בנוכחות דין אחד.

ההכרה בנישואים לפי המשפט העברי תיעשה על פי ההלכה היהודית, ואילו במשפט הישראלי ניתן להכיר גם בנישואים אזרחיים אשר נעשו בחו"ל (קפריסין היא יעד פופולרי על שום קרבתה וההליך המהיר).

החובות והזכויות של בני זוג נשואים נידונים במשפט העברי בעיקר במסכת כתובות במשנה ובתלמוד, ובחלק אבן העזר של השולחן ערוך. לפיכך נהוג שבני הזוג מחלקים ביניהם את מטלות משק הבית והכלכלה באופן כזה או אחר ומשתתפים ביחד בגידול הילדים.

בית דין רבני יכול לדון ב – ענייני משמורת כולל הסדרי ראייה, מזונות אישה וחלוקת רכוש, רק כאשר תביעת הגירושים עומדת בשלושה קריטריונים ספציפיים (כנות תביעת הגירושים, כריכה כדון, כנות הכריכה), אחרת רק התיק יועבר לבית המשפט לענייני משפחה ורק שם יוכל התיק לעמוד לדיון. חשוב להדגיש כי לא תינתן הזדמנות שנייה לתקן את המסמכים וכן להתאים אותם לדרישת החוק והפסיקה.

קיימת אמירה אשר ידועה בתחום הסמכויות, ולפיה גברים יעדיפו להגיש תביעת גירושים בבית הדין הרבני מפני ששם יפסקו שהוא (הגבר) ישלם לאישה (גרושה) תשלום מזונות נמוך. נוסף על כך, נשים תעדפנה להגיש את תביעת הגירושים בבית המשפט לענייני משפחה מפני ששם יפסקו שהגבר (הגרוש) ישלם תשלום מזונות גבוה.

בבתי הדין הרבניים, הפסיקה תיעשה על פי המשפט העברי, ואילו בבתי המשפט לענייני משפחה הפסיקה תיעשה על פי המשפט הישראלי. נוסף גם, שבבתי הדין הרבניים, הפסיקה לגבי מזונות אישה בירושה תיעשה על פי המשפט העברי, ואילו בבתי המשפט לענייני משפחה הפסיקה לגבי המזונות בירושה תיעשה על פי המשפט הישראלי – חוק הירושה.

כאמור, במשפט העברי האישה האלמנה זכאית רק למזונות ומדור מעזבון בעלה המנוח, בניגוד לכך, לפי המשפט הישראלי בחוק הירושה מצויין כי האישה האלמנה תהיה זכאית לחצי מעזבון בעלה המנוח.

על פי החוק העברי לאישה אין זכויות על רכוש בעלה, והיא אינה יורשת את בעלה, אלא רק בניה. על פי החוק הישראלי, לבני זוג נשואים יש זכויות זה על רכושו של זה, כך שאם אחד מבני הזוג נפטר, בן הזוג וילדיהם המשותפים יורשים את רכושו.

במשפט העברי מסופר כי אישה זכאית למדור בנוסף למזונות. מכאן למדים שהזכות למדור מקורה במשפט העברי. נציין גם כי ברוב המקרים המשפט הישראלי פוסק גם על פי הזכות למדור.

משפט משווה :

יש כמה סוגי משפט בעולמינו. לכל סוג משפט, יש את השיטות והדינים שלו שעל פיהם פוסקים.

באסלאם³³, האישה זכאית לירושה, אבל חלקה יהיה נמוך מזה של בעלה. יש כאלה שטוענים שההבדלים בין האישה לגבר בדת המוסלמית, נובעים מכך שלגבר יש אחריות כלכלית, הוא זה שמכלכל את הבית, ואת האישה בפרט, בניגוד לכך, חלקה של האישה תמיד יישאר שלה.

ברוב המדינות המוסלמיות, חוק במדינה (הכולל בתוכו את עקרון השוויון), מתייחס גם לדיני ירושה באסלאם.

על פי הקוראן³⁴, קיימת הבטחה שבעקבותיה, לנשים יש זכות יחסית לרשת את חלקן בירושת הוריהן. חשוב לציין, אישה מוסלמית המתאלמנת, יורשת את חלקה מרכוש בעלה.

בנצרות, קיים את המשפט הקאנוני, שזוהי שיטת המשפט העיקרית שהייתה נהוגה בארצות אירופה השונות, ובמיוחד במרכז אירופה ובמערבה (למעט אנגליה). השיטה מבוססת על כללים דתיים קתוליים. השפעתם ניכרת עד היום גם בחוקים המודרניים של ארצות אירופה. המשפט הקאנוני השפיע הרבה על תחומי הירושה, משפחה, וכן על המשפט הפלילי.

במשפט האמריקאי (ארה"ב), אין חוק ירושה ספציפי לידועים בציבור בארה"ב. בניו-יורק, כאשר אין צוואה, ופועלים בירושה שעל פי דין, תהליך ההורשה דומה לישראל, אך רצוי שהאישה תהא מעורבת על מנת שזכויותיה לא יקופחו. חשוב לציין שבארצות הברית קיימות כ-50 מדינות, ולכל מדינה יש את חוקי הירושה הפנימיים שלה.

סיכום ורפלקציה:

ירושה.. מילה עצובה, שמכילה בהקשרה את המילה מוות. כאשר אדם מת, עזבונו עובר ליורשיו על פי הצוואה, או על פי דין כאשר אין צוואה.

---

³³ דת מונותאיסטית המבוססת על ספר הקוראן, אשר לפי מאמיניה ניתן על ידי אלה באמצעות המלאך ג'בריל, אל נביא האסלאם מוחמד בן עבדאללה, אשר העביר אותם מפיו למאמיניו.
³⁴ ספר הקודש של דת האסלאם

כעת אני רוצה להציג תקציר של כל העבודה, וזאת לאחר שעבדתי על העבודה במשך חודשיים ואולי קצת יותר. אני גאה להגיש את העבודה, אני חושבת שנתתי את המירב שיכלתי. החלטתי לסכם את שיטות המשפט שכן נגעת, וכן להסביר כיצד מנהלים ופוסקים לפי כל שיטה בהקשר לנושא העבודה שלי – "מזונות אישה בתחום הירושה".

עפ"י המשפט העברי – אנו רואים שההלכה אומרת שיורשי המנוח הינם רק בניו, ואילו בנותיו כלל לא יורשות אותו. ההקלה שיש בעניין זה, היא שכאשר למנוח אין כלל בנים ויש רק בנות, אז בנותיו ירשו אותו. דיני הירושה מתחילים לצוץ כבר בספר בראשית, הפירוט המקיף יותר מופיע בפרשת בנות צלפחד. דיני הירושה ממשיכים לצוץ גם אצל חז"ל, ולפי תקנותיהם – כאשר יהודי מת, ויש לו נכסים מועטים, בנותיו ירשו ראשונות, וייקחו את חלקן שיספיק להן למחייתן, פרנסתן, וכן לנדוניותיהן (הנדוניה תהווה כעשירית מרכוש הצוואה), ורק לאחר מכן, בניו של המנוח יחלו לחזר על הפתחים. במסכת בבא בתרא פרקים ח' ו-ט' וכן במסכת כתובות, נדונים לראשונה בסדר הירושה בעיקר בהקשר של בני זוג.

עפ"י המשפט הישראלי- כאשר אדם נפטר, עזבונו עובר ליורשיו הכתובים בצוואה, ובהיעדר צוואה נפעל על פי הדין, כך שהאלמנה תקבל חצי מעיזבון המנוח, והחצי השני ילך שווה בשווה לבניו ובנותיו. אם נשים לב, אנו רואים כי חלוקת הירושה על פי המשפט הישראלי (חוק הירושה), הינו בניגוד לכתוב במשפט העברי, אך למרות הניגוד, רוב הפסיקה נעשית על פי המשפט העברי. אציין גם שבבתי הדין הרבניים הפסיקה לגבי הירושה תיעשה על פי המשפט העברי, ואילו בבתי המשפט לענייני משפחה הפסיקה תיעשה על פי חוק הירושה. כאשר אדם מסתלק מן הירושה, אסור לו להסתלק לטובת מישו אחר (אלא אם כן הוא קרוב בדרגה ראשונה).

עפ"י המשפט הקאנוני (נצרות) - אנו רואים כי השפיע רבות על תחומי המשפחה, וכן על תחומי הירושה.

עפ"י המשפט השרעי (אסלאם) – אנו רואים כי האישה האלמנה זכאית לירושה, אך החלק שלה בירושה יהיה נמוך משל הגבר, וזאת מכיוון שהגבר הוא זה שמכלכל את הבית והוא בעצם אחראי על ההכנסה הכללית של הבית, בעוד שהכנסתה של האישה תמיד תישאר

שלה. בקוראן יש הבטחה שאומרת שיש לנשים זכות יחסית לרשת את הוריהן, וכן מירושת הגבר האישה תיקח את חלקה.

עפ"י המשפט האמריקאי – בשיטת משפט זו, תהליך ההורשה בניו-יורק כאשר אין צוואה דומה לתהליך ההורשה בישראל על פי חוק הירושה. מצויין שרצוי שהאישה תהיה מעורבת בכל חלק בתהליך הירושה, וזאת על מנת לדאוג שלא יקופחו זכויותיה בירושה. במשפט האמריקאי אין חוק ירושה ספציפי ל"ידועים בציבור". נציין גם שבארצות הברית קיימות כ-50 מדינות ולכן לכל מדינה יהיו את חוקי הירושה הפנימיים שלה.

לסיכום, אני רוצה לציין שמן העבודה הזו למדתי המון, בין אם זה למידה על שיטות משפט (עברי, ישראלי, קאנוני [נצרות], שרעי [אסלאם], אמריקאי), ובין אם זה על עשית עבודה אקדמאית, דבר שסביר להניח רוב מגישי העבודות בעמותה לא עשו לפני כן.

אני חושבת שהחלק שהיה לי הכי קשה בעבודה, זה תהליך אזכור המקורות ברשימה הביבליוגרפית, חשוב לי לציין שאף פעם לא השתמשתי בשיטה שכזו על מנת להכין עבודת הגשה בבית הספר, כך שהיה לי ממש קשה להתרגל לעובדה שיש כללים מסוימים שחייב לממשם.

העבודה הקנתה לי את היכולת ליצור לעצמי סדר וארגון בחיים. כיום, לאחר שסיימתי את העבודה, אני יכולה להעיד על כך שבזכותה אני יותר מאורגנת מבחינת זמנית, ויותר מסודרת בחיים. רכשתי ידע רב וגיליתי דברים שלא ידעתי לפני עשיית העבודה, אני מניחה, שלולא העבודה, גם לא הייתי לומדת את אותם דברים. אחד הדברים שלמדתי, זה שכיום, רוב הפסיקה בנוגע לדיני הירושה נעשית מתוך שיטת המשפט העברי.

ביבליוגרפיה:

חקיקה

חוק גיל הנישואין תש"י-1950.

חוק הירושה תשכ"ה-1965.

חוק יחסי ממון בין בני זוג תשל"ג-1973.

פסיקה

בג"ץ 6751/04 סבג נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים פ"ד נ"ט (4) 817.

רע"א 8526/99 פלונית נ' פלוני פ"ד נ"ח (2) 213.

בע"מ 3151/14 פלונית נ' פלוני.

ע"א 174/74 שרלוטה לוי נ' לוי.

משפט עברי

בראשית טו 3.

שמות כא 10.

במדבר כז 11.

דברים כד 1.

ישעיהו נח 7.

משנה, קידושין.

בבלי, יבמות, ד, א.

גמרא, כתובות ק"ג

משנה תורה לרמב"ם, נשים, הלכות אישות, פרק א הלכה א.

משנה תורה לרמב"ם, קדושה, הלכות איסורי ביאה, פרק ב הלכה יד.

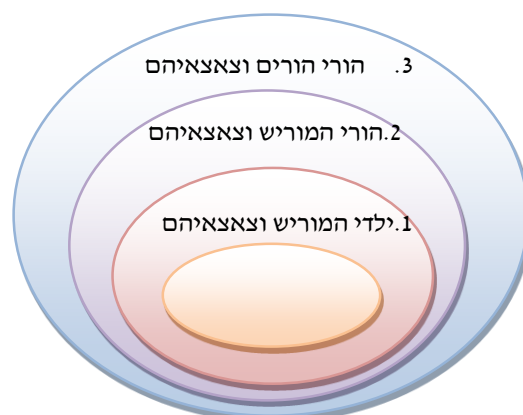
ריטב"א, שו"ת, סימן קצה.

רמב"ם, אישות, פי"ג, ה"ד.

רמב"ן, תשובה, סימן פ"ג.

רשב"א, תשובה חלק ב, סימה קסה.

נספחים :

המוריש